

APSAUGOS, PAGALBOS, PASLAUGŲ SMURTA ARTIMOJE APLINKOJE PATYRUSIAM AR SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PAVOJŲ PATIRIANČIAM ASMENIUI ALGORITMAS

Rengėjai: N. Cibarauskienė, J. Cinskienė, J. Šeduikienė

2023 04 14

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

IVADAS

2022 m. atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa¹ parodė, kad:

- 20 proc. Lietuvos gyventojų (24 proc. moterų ir 14 proc. vyrų) prisipažino patyrę smurtą artimoje aplinkoje;
- pagalbos niekur nesikreipė net 59 proc. nukentėjusiųjų, į policijos pareigūnus kreipėsi tik 17 proc. nukentėjusiųjų;
- dauguma Lietuvos gyventojų mano, kad smurtas artimoje aplinkoje nepateisinamas, tik 4 proc. mano, kad gali būti aplinkybių, pateisinančių smurtą artimoje aplinkoje;
- per pastaruosius trejus metus netolerancija smurtui artimoje aplinkoje padidėjo 13 proc., o Specializuotos pagalbos centrų žinomumas – net 16 proc.

Europos lyčių lygybės instituto atlikto tyrimo „Smurto artimoje aplinkoje kaštai Europos Sąjungoje“² duomenys rodo, kad Lietuvai smurtas artimoje aplinkoje kasmet kainuoja 727 290 874 eurus.

LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (toliau – Įstatymas) įtvirtina smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančių asmenų ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų teisę į būtiną apsaugą, pagalbą ir paslaugas, taip pat reglamentuoja tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp teisėsaugos, vaiko teisių apsaugos, specializuotos kompleksinės pagalbos, socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros ir švietimo įstaigų, reaguojant į pranešimus dėl galimo smurto artimoje aplinkoje ir pagal kompetenciją užtikrinant būtiną apsaugą, pagalbą ir paslaugas smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Įstatymas pabrėžia, kad smurtas artimoje aplinkoje dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių nusikalstamų veikų, nuo kurių neproporcingai dažnai nukenčia moterys.

Siekiant užtikrinti smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens apsaugą, teikti pagalbą ir paslaugas bei vykdyti prevenciją, svarbu:

- Vadovautis Įstatymo 3 straipsnyje įvardintais principais: bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiško, lygiateisiško, paslaugų pritaikomo, prieinamo ir individualizavimo, nukentėjusių asmenų geriausių interesų užtikrinimo, konfidencialumo principais.
- Žinoti kiekvienos institucijos, dalyvaujančios apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo bei prevencijos vykdymo procese, funkcijas ir atsakomybes.
- Žinoti smurto artimoje aplinkoje dinamiką, priežastis, suprasti lyčių lygių galimybių aspekto svarbą.

Pateikiamas „Apsaugos, pagalbos, paslaugų smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui algoritmas“ yra parengtas vadovaujantis naujaja

¹ <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/tyrimai/>

² <http://eige.europa.eu/sites/default/files/MH0414745ENC.pdf>

Įstatymo, įsigaliosiančio nuo 2023 m. liepos 1 d., redakcija ir įvairių institucijų iki 2023 m. balandžio 14 d. patvirtintomis tvarkomis, aprašais, gairėmis. Algoritmas turi būti atnaujintas ir papildytas patvirtinus naujas tvarkas, gaires, rekomendacijas ir pan.

Algoritmą sudaro šios sudėtinės dalys:

- 1 algoritmas. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens pateikimas į apsaugos, pagalbos ir paslaugų sistemą.
- 2 algoritmas. Bendrasis pagalbos centras ir įvykio fiksavimas.
- 3 algoritmas. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens ir smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens apsaugos vykdymas.
- 4 algoritmas. Apsaugos nuo smurto orderio skyrimas ir apskundimas.
- 5 algoritmas. Asmuo yra Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos, socialinių paslaugų centro, švietimo įstaigos klientas.
- 6 algoritmas. Asmuo yra sveikatos priežiūros įstaigos pacientas.
- 7 algoritmas. Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens teisės.
- 8 algoritmas. SKPC pagalba.
- 9 algoritmas. Iššūkiai ir rizikos.

Taip pat yra pateikiamos Specializuotos kompleksinės pagalbos centro funkcijos ir savivaldybių administracijų atsakomybės.

Šis algoritmas parengtas remiantis:

- Kretingos moterų informacijos ir mokymo centro 2022 m. įgyvendinto projekto „Specialistų kompetencijų didinimas, teikiant pagalbą nuo smurto nukentėjusiems asmenims“, finansuoto Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos lėšomis, metu parengtu „Tarpinstitucinio bendradarbiavimo, teikiant apsaugą, pagalbą ir paslaugas smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, algoritmu“;
- praktinių užsiėmimų „Apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo algoritmas smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam asmeniui“ ir „Tarpinstitucinio bendradarbiavimo nacionaliniu lygiu įgyvendinant LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą algoritmo sukūrimas“, organizuotų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, pagrindu.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS NAUDOJAMOS ALGORITME

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis (toliau – Orderis) – prevencinė apsaugos priemonė, kuri skirta smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui apsaugoti ir kuria pilnametis smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo įpareigojamas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena kartu su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu

asmeniui, nesilankyti šio asmens gyvenamojoje vietoje, nesiartinti prie jo ir kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų ir (ar) vaikų, nebendrauti, neieškoti ryšių su jais.

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės, giminystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.

Atvejo vadyba – atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir (arba) šeimai poreikio atsiradimas.

Atvejo vadybininkas – socialinis darbuotojas, koordinuojantis atvejo vadybos procesą, paskirtas savivaldybės socialinių paslaugų įstaigos ar kitos įstaigos, kuriai savivaldybė suteikė įgaliojimus teikti socialines paslaugas šeimoms savivaldybėje, vadovo ar jo įgalioto asmens.

Smurtas artimoje aplinkoje (toliau – SAA) – artimoje aplinkoje veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, turtinę ir (ar) neturtinę žalą.

Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo (toliau – SAA patyręs asmuo) – asmuo, prieš kurį panaudotas SAA, taip pat vaikas, tapęs SAA liudininku, ir (ar) vaikas, gyvenantis artimoje aplinkoje, kurioje buvo smurtauta.

Smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo (toliau – SAA pavojų patiriantis asmuo) – asmuo, prieš kurį, pagrįstai įtariama, gali būti panaudotas SAA.

Smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo (toliau – SAA pavojų keliantis asmuo) – asmuo, keliantis pagrįstą įtarimą, kad gali panaudoti SAA.

Specializuota kompleksinė pagalba – pagalba SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims, kurią organizuoja, koordinuoja ir (ar) teikia specializuotos kompleksinės pagalbos centrai.

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras (toliau – SKPC) – Lietuvos Respublikoje ar kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje arba kitoje Europos ekonominės erdvės valstybėje įsisteigęs viešasis juridinis asmuo ar jo padalinys, kuriam suteikta teisė teikti specializuotą kompleksinę pagalbą SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims.

Tvarkos, algoritmai, gairės turi būti parengti

Tvarkos, algoritmai, gairės parengti

SAA PATYRUSIO ASMENS AR SAA PAVOJŲ PATIRIANČIO ASMENS PATEKIMAS Į APSAUGOS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ SISTEMĄ

SAA patyręs asmuo ar SAA pavojų patiriantis asmuo į apsaugos, pagalbos ir paslaugų sistemą gali patekti keliais būdais:

- SAA patyręs asmuo ar SAA pavojų patiriantis asmuo skambina į Bendrąjį pagalbos centrą.
- SAA patyręs asmuo ar SAA pavojų patiriantis asmuo identifikuojamas institucijoje (pvz., asmuo kreipėsi į socialinių paslaugų įstaigą dėl paslaugų, kurių teikimo metu identifikuojama, kad jis patiria SAA; asmens sveikatos įstaigoje nustatomi sužalojimai, būdingi SAA).
- SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens giminaičiai, kaimynai, draugai skambina Bendrajam pagalbos centrui.
- SAA patyręs asmuo ar SAA pavojų patiriantis asmuo neskambina Bendrajam pagalbos centrui, bet pats savarankiškai ieško pagalbos.

Žiūrėti 1 algoritmą.

BENDRASIS PAGALBOS CENTRAS IR ĮVYKIO FIKSAVIMAS

Telefono numeris 112 – tai bendras telefono ryšio numeris, kuris veikia visoje Europos Sąjungoje ir už jos ribų, skirtas susisiekti su skubiosios pagalbos tarnybomis (policija, priešgaisrine gelbėjimo tarnyba, greitosios medicinos pagalbos tarnyba) ir pranešti apie įvykusią nelaimę ar kilusią grėsmę.

Lietuvoje į pagalbos skambučius telefono numeriu 112 atsako ir apie pagalbos poreikį atitinkamas skubiosios pagalbos tarnybas informuoja Bendrasis pagalbos centras (toliau – BPC). Skubiosios pagalbos tarnybas telefono numeriu 112 galima išsikviesti ne tik skambučiu, bet ir SMS žinute, naudojantis mobiliąja aplikacija ar išsiunčiant „eCall“ signalą.

Pažymėtina, kad asmenys, turintys klausos negalią, gali susisiekti su BPC operatoriumi naudodamiesi specialia mobiliąja programėle, kuri veikia tik Lietuvos Respublikos teritorijoje.

BPC siunčia elektroninį pranešimą dėl galimo SAA į Policijos registruojamų įvykių registrą. Pagal reagavimo prioritetus pranešimai dėl galimo SAA priskiriami B kategorijos įvykiams.

Policijos pareigūnai, reaguodami į pranešimus dėl galimo SAA, vadovaujasi *Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašu*.

Policijos pareigūnai, atvykę į galimo SAA įvykio vietą arba patys būdami to įvykio liudininkai, užfiksuoja SAA įvykį ir:

- nenustatę padarytos nusikalstamos veikos požymių, *Istatymo* 8 straipsnyje nustatyta tvarka atlikę SAA pavojaus rizikos vertinimą³, **sprendžia dėl Orderio skyrimo.**
- nustatę padarytos nusikalstamos veikos požymių, **pradedą ikiteisminį tyrimą.**

Policijos pareigūnas apie ikiteisminio tyrimo dėl SAA pradėjimą privalo nedelsdamas informuoti:

- Specializuotos kompleksinės pagalbos centrą.
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą tuo atveju, kai SAA patyręs asmuo arba SAA pavojų keliantis asmuo yra vaikas.

Policijos pareigūnui skyrus Orderį 15 dienų laikotarpiui yra informuojamas SKPC, kuriam perduodami rizikos vertinimo rezultatai.

[Žiūrėti 2 algoritmą.](#)

SAA PATYRUSIO ASMENS IR SAA PAVOJŲ PATIRIANČIO ASMENS APSAUGOS VYKDYMAS

Skyrus Orderį ar pradėjus ikiteisminį tyrimą, policijos pareigūnas:

- kontroliuoja Orderio įpareigojimų ar kardomųjų priemonių laikymąsi;
- užtikrina SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens apsaugą;
- kai SAA pavojų keliančiam asmeniui taikomas įpareigojimas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, nedelsdamas užtikrina jo išsikėlimą.

Skyrus Orderį ar pradėjus ikiteisminį tyrimą, policijos pareigūnas:

- informuoja SAA patyrusį asmenį ar SAA pavojų patiriantį asmenį apie teisę neteikti skundo, pareiškimo ar pranešimo dėl SAA bei teisę naudotis *Istatyme* numatyta apsauga ir pagalba;
- informuoja, kad su SAA patyrusiu asmeniu ar SAA pavojų patiriančiu asmeniu susisieks SKPC ir jam sutikus suteiks specializuotą kompleksinę pagalbą;
- pateikia SAA patyrusiam asmeniui ar SAA pavojų patiriančiam asmeniui emocinės pagalbos telefono ryšio numerį;
- pateikia SAA patyrusiam asmeniui ar SAA pavojų patiriančiam asmeniui SKPC kontaktinę informaciją ir informaciją apie SKPC teikiamos pagalbos pobūdį.

Pradėjus ikiteisminį tyrimą:

- Policijos pareigūnas informuoja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą tuo atveju, kai SAA patyręs asmuo arba SAA pavojų keliantis asmuo yra vaikas.
- Policijos pareigūnas ar prokuroras informuoja SKPC apie pradėtą ikiteisminį tyrimą.

³ vadovaujasi Vidaus reikalų ministro nustatytais kriterijais

- Policijos pareigūnas arba prokuroras, inicijavęs kardamosios priemonės skyrimą SAA pavojų keliančiam asmeniui, taip pat pakeitimą ar panaikinimą, ne vėliau kaip kitą dieną informuoja apie tai SAA patyrusį asmenį, o tuo atveju, kai SAA patyręs asmuo yra vaikas, vaiko atstovus pagal įstatymą ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą.

Policijos pareigūnas apie sprendimą dėl Orderio skyrimo privalo nedelsdamas informuoti:

- SAA pavojų keliantį asmenį apie Orderio skyrimą, jam taikomus įpareigojimus, jų taikymo trukmę, atsakomybę už taikomų įpareigojimų nesilaikymą, Orderio apskundimo tvarką, artimiausias įstaigas, kuriose teikiamos nakvynės paslaugos, taip pat apie galimybes lankyti smurtinio elgesio keitimo programą.
- SAA pavojų patiriantį asmenį, kai Orderis:
 - a) skiriamas: apie Orderio skyrimą, SAA pavojų keliančiam asmeniui taikomus įpareigojimus, jų taikymo trukmę, atsakomybę už taikomų įpareigojimų nesilaikymą, SAA pavojų keliančio asmens teisę skųsti sprendimą skirti Orderį.
 - b) neskiriamas: apie sprendimą neskirti Orderio, sprendimo neskirti Orderio apskundimo tvarką, taip pat apie atsakomybę už piktnaudžiavimą SAA pavojų patiriančių asmenų teisėmis.
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą tuo atveju, kai su SAA pavojų patiriančiu asmeniu gyvena vaikas, SAA pavojų patiriantis asmuo yra vaikas, vaikas yra tapęs SAA liudininku ar gyvena aplinkoje, kurioje buvo smurtauta, apie Orderio skyrimą, SAA pavojų keliančiam asmeniui taikomus įpareigojimus, jų taikymo trukmę.
- SKPC tuo atveju, kai Orderis skiriamas, apie Orderio skyrimą, kartu perduodant SAA pavojaus rizikos vertinimo rezultatus.

Tuo atveju, kai SAA pavojų keliančiam asmeniui, vykdant Orderio įpareigojimus, be priežiūros lieka asmuo, kuriam reikalingos socialinės ar sveikatos priežiūros paslaugos, policijos pareigūnai nedelsdami informuoja šio asmens giminaitį ar kitą artimą asmenį, galintį pasirūpinti be priežiūros liekančiu asmeniu, o jei jų nėra – socialinių paslaugų įstaigą ar asmens sveikatos priežiūros įstaigą, kurios gali suteikti pagalbą bet kuriuo paros metu.

Žiūrėti 3 algoritmą.

APSAUGOS NUO SMURTO ORDERIO SKYRIMAS IR APSKUNDIMAS

SAA pavojų patiriantis asmuo ir SAA pavojų keliantis asmuo sprendimą dėl Orderio skyrimo ar neskyrimo per 15 dienų laikotarpį gali skųsti teismui per policijos padalinį. Skundo padavimas paskirto Orderio vykdymo nestabdo.

Policijos vadovo įgaliotas pareigūnas per 48 valandas nuo skundo gavimo priima vieną iš sprendimų:

- a) skundą tenkinti ir panaikinti paskirtą Orderį (Orderis buvo skirtas), apie tai informuojant SAA pavojų patiriantį asmenį ir SAA pavojų keliantį asmenį.
- b) skundą tenkinti ir skirti Orderį (Orderis nebuvo skirtas), apie tai informuojant SAA pavojų patiriantį asmenį ir SAA pavojų keliantį asmenį.
- c) skundo netenkinti ir palikti galioti priimtą sprendimą, apie tai informuojant skundą pateikusį asmenį.

Policijai gavus skundą, nedelsiant informuojamas SKPC, kuris per 36 val. atlieka ekspertinį vertinimą ir policijos padaliniui pateikia ekspertinio vertinimo pažymą.

Policijos padalinio vadovo įgaliotam pareigūnui priėmus sprendimą skundo netenkinti ir palikti galioti priimtą sprendimą, gautas skundas kartu su visa turima informacija (tame tarpe ir su SKPC ekspertinio vertinimo pažyma) perduodamas apylinkės teismui, kuris skundą išnagrinėja per 2 darbo dienas rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai apylinkės teismas priima sprendimą dėl skundo nagrinėjimo žodinio proceso tvarka. Apie priimtą nutartį informuoja skundą padavusį asmenį ir kitus suinteresuotus asmenis. Apylinkės teismo sprendimas per 7 dienas nuo sprendimo priėmimo dienos gali būti skundžiamas apygardos teismui. Teisę skųsti apylinkės teismo sprendimą turi policijos įstaigos vadovo įgaliotas pareigūnas arba asmuo, nesutinkantis su apylinkės teismo sprendimu. Apygardos teismo sprendimas turi būti priimtas per 10 dienų nuo skundo gavimo teisme dienos. Apygardos teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas. Skundo padavimas apygardos teismui nesustabdo apylinkės teismo sprendimo vykdymo.

Policijos vadovo įgalioto pareigūno priimtą sprendimą apylinkės teismui gali skųsti tiek SAA pavojų patiriantis asmuo, tiek ir SAA pavojų keliantis asmuo.

SAA pavojų patiriančiam asmeniui apsaugą, pagalbą ir paslaugas teikiančios institucijos, turinčios duomenų, kad SAA pavojų keliantis asmuo nesilaiko Orderio įpareigojimų, privalo apie tai informuoti policijos pareigūnus.

Žiūrėti 4 algoritmą.

ASMUO YRA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR ĮVAIKINIMO TARNYBOS KLIENTAS

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, sužinojusi apie SAA, privalo apie SAA pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie SAA patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Vaiko teisių apsaugos specialistai SAA pavojų patiriantį asmenį ar SAA patyrusį asmenį privalo informuoti, kad su juo susisieks SKPC ir, jam sutikus, suteiks pagalbą. Jeigu SAA pavojų patiriantis asmuo ar SAA patyręs asmuo yra vaikas, SKPC perduodami jo atstovo pagal įstatymą duomenys.

Įstatymas pabrėžia, kad vaikas visais atvejais yra laikomas SAA patyrusiu asmeniu, t. y. tiesiogiai patyręs SAA, tapęs SAA liudininku, gyvenantis artimoje aplinkoje, kurioje buvo smurtauta. Pagalbos vaikui ir jo tėvams, globėjams organizavimo pagrindus nustato LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.

Vaiko teisių apsaugos specialistai, gavę pranešimą apie galimai SAA pavojų patiriantį ar SAA patyrusį vaiką, vertina vaiko situaciją ir:

- a) nenustatę galimo vaiko teisių pažeidimo, nesiima jokių priemonių.
- b) nustatę galimą vaiko teisių pažeidimą, nukreipia nustatyti pagalbos šeimai ar vaikui poreikį.

Vaiko teisių apsaugos specialistai, vertindami vaiko situaciją, vadovaujasi *Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašu* ir pildo vaiko situacijos vertinimo anketą.

Vaiko apsaugos poreikis gali būti nustatomas tuo atveju, kai aptinkamas bent vienas iš rizikos veiksnių ir nėra aplinkybių, galinčių sumažinti šiuos veiksniai:

- vaikas patyrė savo tėvų, globėjų, kitų kartu gyvenančių asmenų smurtą arba yra SAA liudininkas ir nė vienas iš suaugusių šeimos asmenų negali užtikrinti vaikui saugios aplinkos.
- vaiko elgesys kelia realų pavojų jo paties ar aplinkinių saugumui, sveikatai ar gyvybei, o vaiko tėvai, globėjai nesiima jokių veiksmų, nemato, neįvertina tokio pavojaus ar žalos.

Nustačius vaiko apsaugos poreikį, t. y. realų pavojų vaiko psichiniam ar fiziniam saugumui, sveikatai ar gyvybei:

- skiriama laikina vaiko priežiūra;
- teikiama pagalba šeimai.

Skyrus laikiną priežiūrą, vaiką kartu su jo tėvais prižiūri giminaičiai ar kiti artimi asmenys (trukmė – iki 30 d., gali būti pratęsta dar 30 d.) arba vaikas kartu su jo tėvais ar vienu iš tėvų apgyvendinamas krizių centre (trukmė – iki 12 mėn.).

Vaiko teisių apsaugos specialistai, nustatę vaiko apsaugos poreikį:

- per 1 darbo dieną inicijuoja mobiliosios komandos sudarymą, kuri per 1 darbo dieną pradeda intensyvią darbą su vaiku ir jo tėvais šeimos gyvenamojoje vietoje.
- per 1 darbo dieną inicijuoja atvejo vadybininko paskyrimą, kuris per 10 darbo dienų privalo suorganizuoti pirmą atvejo nagrinėjimo posėdį⁴.

Vaiko teisių apsaugos specialistai, inicijuodami mobiliosios komandos sudarymą, vadovaujasi *Mobiliųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašu*. Mobilioji komanda, kurioje yra socialinis darbuotojas, psichologas ir specialistas, dirbantis su priklausomais asmenimis, 30 kalendorinių dienų nuo jos sudarymo organizuoja ir teikia intensyvią pagalbą j

⁴ Atvejo vadybos posėdyje, SAA pavojų patiriančio ar SAA patyrusio asmens sutikimu, gali dalyvauti SKPC specialistas.

krizę patekusiai šeimai, siekiant identifikuoti šeimoje kilusias problemas, padėti jas spręsti, koreguoti šeimos narių elgesį taip, kad būtų sukurta saugi gyvenamoji aplinka vaikui, taip pat bendradarbiauja su atvejo vadybininku ir teikia jam rekomendacijas dėl tolesnio darbo su šeima.

Tuo atveju, kai tėvai, globėjai nededa pastangų ir išlieka pavojus vaiko saugumui, sveikatai ar gyvybei, kreipiamasi į teismą prašant leidimo apsaugoti vaiką. Nustačius būtinybę paimti vaiką iš jo atstovų pagal įstatymą, per 3 darbo dienas kreipiamasi į teismą dėl leidimo paimti vaiką iš atstovų pagal įstatymą išdavimo. Tėvams, globėjams garantuojama nemokama advokato pagalba.

Nustačius būtinybę paimti vaiką iš jo tėvų, globėjų, gali būti taikoma:

- laikinas vaiko apgyvendinimas pas giminaičius, asmenis, su vaiku susijusius emociniais ryšiais, šeimoje, globos centre, šeimynoje arba vaikų globos institucijoje (trukmė – nuo 10 d. iki 3 mėn.).
- laikinoji / nuolatinė vaiko globa pas giminaičius, asmenis, su vaiku susijusius emociniais ryšiais, šeimoje, globos centre, šeimynoje arba vaikų globos institucijoje (trukmė – nuo 18 mėn. iki neribotai).

Žiūrėti 5 algoritmą.

ASMUO YRA SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO KLIENTAS

Socialinių paslaugų įstaiga, sužinojusi apie SAA, privalo apie SAA pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie SAA patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Socialinių paslaugų įstaigos specialistai SAA pavojų patiriantį asmenį ar SAA patyrusį asmenį privalo informuoti, kad su juo susisieks SKPC ir, jam sutikus, suteiks pagalbą.

Savivaldybės administracijos įgaliojimus turinti socialinių paslaugų įstaiga, gavusi Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prašymą paskirti atvejo vadybininką, pradeda koordinuoti atvejo vadybos procesą ir teikti socialines paslaugas šeimai, kurioje dėl SAA nustatytas vaiko apsaugos poreikis. Atvejo vadybininkas, koordinuodamas atvejo vadybos procesą, vadovaujasi *Atvejo vadybos tvarkos aprašu*. Socialinių paslaugų įstaiga, teikdama socialines paslaugas šeimai, vadovaujasi *LR socialinių paslaugų įstatymu*.

Žiūrėti 5 algoritmą.

ASMUO YRA ŠVIETIMO ĮSTAIGOS KLIENTAS

Švietimo įstaiga, sužinojusi apie SAA, privalo apie smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie SAA patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Švietimo įstaigos specialistai SAA pavojų patiriantį asmenį ar SAA patyrusį asmenį privalo informuoti, kad su juo susisieks specializuotos kompleksinės pagalbos centras ir, jam sutikus, suteiks pagalbą.

Švietimo įstaigų specialistai, įtardami galimą SAA, vadovaujasi *Rekomendacijomis mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų, įtariant galimą smurtą artimoje aplinkoje*, kurios nustato smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijus, pasekmes smurtą artimoje aplinkoje patyrusio vaiko sveikatai ir raidai, švietimo įstaigų specialistų veiksmus, įtarus galimą smurtą artimoje aplinkoje.

Žiūrėti 5 algoritmą.

ASMUO YRA SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGOS PACIENTAS

Sveikatos priežiūros įstaiga, į kurią kreipiasi SAA pavojų patiriantis asmuo ar SAA patyręs asmuo, privalo teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais atlikti SAA pavojų patiriančio asmens ar SAA patyrusio asmens sveikatos patikrinimą, suteikti reikalingas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, medicininiuose dokumentuose aprašyti patikrinimo metu nustatytus patirtus fizinius sužalojimus ar psichologinius išgyvenimus.

Sveikatos priežiūros įstaiga, sužinojusi apie SAA, privalo apie SAA pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie SAA patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Sveikatos priežiūros įstaigos specialistai SAA pavojų patiriantį asmenį ar SAA patyrusį asmenį privalo informuoti, kad su juo susisieks SKPC ir, jam sutikus, suteiks pagalbą.

Žiūrėti 6 algoritmą.

SAA PATYRUSIO ASMENS AR SAA PAVOJŲ PATIRIANČIO ASMENS TEISĖS

Vykdamas SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens apsaugą, teikiant jam pagalbą bei paslaugas, būtina žinoti jo teises, kurios yra detalizuotos *Įstatymo 10* straipsnyje.

SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens teisės:

- 1) gauti iš policijos pareigūnų, SKPC ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų, prokurorų, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ar jos įgaliotų teritorinių skyrių, socialinių paslaugų įstaigų informaciją apie įstaigas, teikiančias pagalbą SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims;
- 2) gauti iš policijos pareigūnų informaciją apie skirtą Orderį (jo taikymo pradžią, pabaigą, įpareigojimus SAA pavojų keliančiam asmeniui) arba sprendimo dėl Orderio apskundimo tvarką, kai SAA pavojų keliančiam asmeniui Orderis nebuvo skirtas;
- 3) gauti informaciją apie SAA pavojų keliančio asmens sulaikymą ir apie jam taikomas ar baigiamas taikyti kardomąsias priemones, užtikrinančias SAA patyrusio ar SAA pavojų patiriančio asmens saugumą (sulaikymo datą ir kardomųjų priemonių taikymo laikotarpius);
- 4) gauti specializuotą kompleksinę pagalbą;

- 5) gauti socialines paslaugas LR socialinių paslaugų įstatymo nustatyta tvarka (laikinas apgyvendinimas ar laikinas apnakvindinimas SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims, jei būtina, suteikiamas nedelsiant bet kuriuo paros metu);
- 6) būti išklausytam tiesiogiai ar per atstovą;
- 7) nesusitikti su SAA pavojų keliančiu asmeniu ar asmeniu, kuris yra galimai panaudojęs SAA, įvykį tiriančių teisėsaugos institucijų patalpose;
- 8) Įstatymo 9 straipsnyje nustatyta tvarka skųsti policijos pareigūnų sprendimus neskirti Orderio.

Žiūrėti 7 algoritmą.

SPECIALIZUOTOS KOMPLEKSINĖS PAGALBOS CENTRO FUNKCIJOS

SKPC teikia konfidencialią ir nemokamą specializuotą kompleksinę pagalbą SAA pavojų patiriantiems asmenims ir SAA patyrusiems asmenims bei bendradarbiauja su kitomis pagalbą ir paslaugas teikiančiomis bei apsaugą užtikrinančiomis institucijomis.

Įstatyme įtvirtintos šios SKPC funkcijos:

- 1) įvertinti SAA pavojų patiriančio asmens ar SAA patyrusio asmens individualius ir specialiuosius poreikius;
- 2) sudaryti pagalbos priemonių planą ir organizuoti specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą;
- 3) teikti ekspertinį vertinimą dėl SAA tuo atveju, kai policijos įstaigos padalinys yra gavęs skundą dėl Orderio skyrimo, Socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka;
- 4) informuoti, konsultuoti su SAA susijusiais klausimais;
- 5) teikti specializuotą psichologinę ir teisinę pagalbą;
- 6) informuoti apie SAA pavojų patiriančių asmenų ar SAA patyrusių asmenų teises ir institucijas, kurios gali jas užtikrinti, o kai SAA pavojų patiriantis asmuo ar SAA patyręs asmuo yra vaikas, informuoti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, jei apie šį atvejį nebuvo informuota policija;
- 7) pranešti apie galimą vaiko teisių pažeidimą policijai ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai tuo atveju, kai SAA pavojų patiriantis asmuo ar SAA patyręs asmuo yra vaikas, kai jis pats ar jo atstovai pagal įstatymą kreipiasi tiesiogiai į SKPC;
- 8) informuoti apie socialinių paslaugų ir asmens sveikatos priežiūros įstaigas ir padėti su jomis susisiekti;
- 9) organizuoti SAA pavojų patiriančio asmens ar SAA patyrusio asmens palydėjimą šio asmens prašymu į kitas įstaigas;
- 10) teikti pagalbą SAA pavojų patiriančiam asmeniui ar SAA patyrusiam asmeniui, siekiančiam įsitraukti į darbo rinką;

- 11) rengti informaciją policijai, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai ir kitoms suinteresuotoms institucijoms apie specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą SAA pavojų patiriančiam asmeniui ar SAA patyrusiam asmeniui šio asmens prašymu;
- 12) keistis informacija su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, socialinių paslaugų įstaigomis apie specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą SAA pavojų patiriančiam asmeniui ar SAA patyrusiam asmeniui, kai SAA pavojų patiriantis asmuo ar SAA patyręs asmuo yra vaikas.

SKPC, teikdami specializuotą kompleksinę pagalbą SAA patyrusiems asmenims ar SAA pavojų patiriantiems asmenims, vadovaujasi SADM įsakymu „*Dėl Specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ar smurto artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikimo bei ekspertinio vertinimo dėl sprendimo skirti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį ar jo neskirti tvarkos aprašo ir pavyzdinių specializuotos kompleksinės pagalbos centrų vidaus taisyklių, kuriose reglamentuojamas keitimosi asmens duomenimis, susijusiais su smurto artimoje aplinkoje, tarp specializuotos kompleksinės pagalbos centrų ir institucijų bei įstaigų, vykdančių veiklą apsaugos nuo smurto artimoje pagalbos srityse patvirtinimo*“⁵ ir „*Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų, priklausančių Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacijai, pagalbos teikimo proceso aprašu*“, kuris apibrėžia šios pagalbos rūšis, apimtį, turinį, specialistų kvalifikacijai keliamus reikalavimus, taip pat pagalbos teikimo proceso organizavimą.

Esant SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens sutikimui, SKPC specialistas gali dalyvauti Vaiko teisių apsaugos specialisto organizuojamame atvejo vadybos posėdyje.

SKPC teikiamos pagalbos SAA patyrusiems ar SAA pavojų patiriantiems asmenims rūšys yra šios:

Informavimas – informacijos SAA patyrusiam asmeniui ar SAA pavojų patiriančiam asmeniui teikimas apie galimybes apsaugoti nuo SAA ir/ar smurto lyties pagrindu, informavimas apie teisėsaugos ir kitų valstybės institucijų ir įstaigų darbo praktikas, jų pareigas bei SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens teises, siekiant apsaugoti nuo tolimesnio SAA.

Konsultavimas – tai konsultantų veikla, kurios metu kartu su SAA patyrusiu asmeniu ar SAA pavojų patiriančiu asmeniu analizuojama situacija ir ieškoma veiksmingų būdų, kaip įveikti SAA.

Veiksmų ir pagalbos priemonių plano sudarymas – veiksmų ir pagalbos priemonių planas sudaromas, tikslinamas ir nutraukiamas vadovaujantis SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens poreikiais. Planas apima šiuos aspektus: asmens saugumą; asmens įvardintas problemas ir poreikius; asmens turimus bei potencialius išorinius ir vidinius resursus; asmens problemų sprendimo būdus ir priemones.

Pažymų rengimas – įvertinę situacijos pavojingumą, SKPC specialistai savo kompetencijų ir funkcijų ribose atitinkamoms valstybės institucijoms rengia pažymą apie jiems žinomus SAA

⁵ Dokumentas derinimo procese

faktus. Pažymos gali būti teikiamos policijai, prokuratūrai, teismui, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos skyriams, socialinėms ir sveikatos priežiūros įstaigoms. Teismui pažymos gali būti teikiamos teismo užklausu, taip pat SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens pageidavimu arba gavus raštišką advokato (jei byla vedama per advokatą) prašymą pateikti duomenis apie SKPC specialistams žinomus SAA faktus.

Tarpininkavimas – pagalbos SAA patyrusiam asmeniui ar SAA pavojų patiriančiam asmeniui teikimas sprendžiant SAA ir/ar smurto lyties pagrindu atvejį, tarpininkaujant valstybės ir (ar) savivaldybės institucijose ir įstaigose bei su kitomis pagalbą teikiančiomis institucijomis, kai atstovaujama SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens interesams. Tarpininkavimas galimas tik dėl konkretaus atvejo ir tik su SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens sutikimu.

Palydėjimas – prireikus ir esant galimybei lydi SAA patyrusį asmenį ar SAA pavojų patiriantį asmenį į policijos komisariatą, teismą, kitas institucijas ir/ar organizacijas, kurios gali padėti spręsti dėl SAA ir/ar smurto lyties pagrindu iškilusias problemas.

Specializuota psichologo pagalba – tai psichologo teikiama pagalba SAA patyrusiam asmeniui ar SAA pavojų patiriančiam asmeniui, kurios metu aptaria asmens psichologinę būseną bei psichoemocinius poreikius.

Specializuota teisininko pagalba – tai teisininko teikiama pagalba SAA patyrusiam asmeniui ar SAA pavojų patiriančiam asmeniui, kurios metu identifikuojamos SAA patyrusio asmens teisinės problemos, sudaromas teisinės pagalbos priemonių planas.

Žiūrėti 8 algoritmą.

SAVIVALDYBIŲ ADMINISTRACIJŲ FUNKCIJOS

Įstatymas apibrėžia savivaldybės vykdomųjų institucijų kompetenciją SAA prevencijos, apsaugos nuo SAA, specializuotos kompleksinės pagalbos ir socialinių paslaugų SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims teikimo srityse:

- 1) organizuoti SAA prevencijos priemonių įgyvendinimą;
- 2) bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis, rengiant ir įgyvendinant SAA prevencijos ir pagalbos SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims teikimo programas;
- 3) keistis informacija su SKPC ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba apie rengiamus specialistų mokymus ir teikiamą pagalbą bei paslaugas SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims ir SAA pavojų keliantiems asmenims;
- 4) organizuoti socialinių paslaugų teikimą SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims ir SAA pavojų keliantiems asmenims ir kontroliuoti šių paslaugų kokybę;
- 5) rengti smurtinio elgesio keitimo programas (mokymus) ir užtikrinti šių programų (mokymų) prieinamumą SAA pavojų keliantiems asmenims;

- 6) rengti programas (mokymus) specialistams, dirbantiems SAA prevencijos ir pagalbos SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims srityse;
- 7) tvirtinti savivaldybės teritorijoje veikiančių institucijų, teikiančių specializuotą kompleksinę pagalbą ir socialines paslaugas SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims ir SAA pavojų keliantiems asmenims, organizuojančių smurtinio elgesio keitimo programų (mokymų) įgyvendinimą, sąrašą ir skelbti šį sąrašą teisės aktų registre ir savivaldybės administracijos interneto svetainėje.

Įstatymas įpareigoja kiekvienoje savivaldybėje sudaryti SAA prevencijos komisiją (toliau – Komisija). Pavyzdinius Komisijos veiklos nuostatus ir rekomenduojamą institucinę sudėtį tvirtina LR socialinės apsaugos ir darbo ministras. Konkrečios savivaldybės Komisijos institucinę ir personalinę sudėtį bei veiklos nuostatus tvirtina savivaldybės administracijos direktorius.

Komisija sudaroma iš konkrečios savivaldybės teritorijoje veikiančių institucijų, dirbančių SAA prevencijos, apsaugos, pagalbos ir paslaugų teikimo nuo SAA nukentėjusiems asmenims teikimo srityje, atstovų. Nevyriausybinų organizacijų atstovai turi sudaryti ne mažiau kaip vieną trečdaliį Komisijos narių.

Komisija nagrinėja SAA klausimus, savivaldybės tarybos pateiktus pasiūlymus, teikia pasiūlymus savivaldybės institucijoms dėl apsaugos nuo SAA politikos įgyvendinimo, SAA prevencijos, pagalbos ir paslaugų SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims teikimo, smurtinio elgesio keitimo programų, atlieka kitas nuostatuose nustatytas funkcijas.

IŠŠŪKIAI IR RIZIKOS

1. **SAA patyrusių asmenų ir SAA pavojų patiriančių asmenų identifikavimas ir duomenų perdavimas apie SAA patyrusius asmenis ar SAA pavojų patiriančius asmenis SKPC ir policijai.** Švietimo, sveikatos, socialinių paslaugų įstaigos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba nėra pasirengusios SAA patyrusių asmenų ir SAA pavojų patiriančių asmenų identifikavimo ir informacijos apie juos perdavimo Įstatyme apibrėžtoms institucijoms/ įstaigoms tvarkos”.
2. **Būtinios informacijos parengimas ir jos savalaikis atnaujinimas, aktualizavimas.** Savivaldybės nėra pilnai identifikavusios jų teritorijoje veikiančių institucijų, organizacijų, teikiančių specializuotą kompleksinę pagalbą ir socialines paslaugas SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims ir SAA pavojų keliantiems asmenims bei parengusios šių institucijų ir organizacijų sąrašus.
3. **Tvarkų, gairių, algoritmų suderinamumas.** Kiekviena institucija tvarkas, gaires, algoritmus rengia savarankiškai ir dažnai nederina su kitomis institucijomis. Tokiu būdu galimai, užtikrinant apsaugą ir teikiant pagalbą bei paslaugas, nebus laikomasi Įstatyme numatytų apsaugos, pagalbos ir paslaugų teikimo principų, tokių kaip SAA pavojų patiriančių asmenų ar SAA patyrusių asmenų geriausių interesų užtikrinimo, bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiško, konfidencialumo.

4. **Antrinė viktimizacija.** Tvarų, gairių, algoritmų nesuderinamumas ir nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas gali sudaryti sąlygas antrinei SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens viktimizacijai.
5. **Apsaugos užtikrinimas, pagalba ir paslaugų teikimas asmenims su negalia.** Parengtose apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo tvarkose, gairėse, algoritmuose per silpnai integruotas negalios aspektas.
6. **Nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas.** Tarpinstitucinis bendradarbiavimas turi užtikrinti SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens apsaugą, kokybišką ir efektyvią pagalbą bei paslaugas. Tai galėtų užtikrinti kiekvienoje savivaldybėje sudaryta ir efektyviai veikianti SAA prevencijos Komisija, kuri padėtų identifikuoti esamas prevencijos vykdymo, apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo SAA patyrusiems asmenims ir SAA pavojų patiriantiems asmenims problemas ir galimus sprendimo būdus.
7. **Nepakankamos žinios ir pasirengimas.** Specialistas, užtikrinantis SAA patyrusio asmens ar SAA pavojų patiriančio asmens apsaugą ar teikiantis jai/jam pagalbą ir paslaugas ar vykdamas prevenciją, privalo turėti žinių apie SAA dinamiką, priežastis, pasekmes, suprasti lyčių lygių galimybių aspekto svarbą. Todėl būtina didinti savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių institucijų specialistų kompetencijas, siekiant formuoti požiūrį į SAA kaip visuomeninę reikšmę turinčią veiklą, grubų žmogaus teisių pažeidimą, nuo kurio neproporcingai dažnai nukentčia moterys.
8. **Nepakankama informacijos sklaida, viešinimas.** Įstatymo nauja redakcija įsigalioja nuo 2023 07 01, tačiau tiek įvairių sričių specialistai, tiek visuomenė nėra pakankamai susipažinusi su nauja Įstatymo redakcija. Apie SAA reiškinį, jo priežastis ir pasekmes per mažai yra kalbama tiek savivaldos, tiek ir nacionaliniu lygiu.
9. **Materialinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumas.** Įstatymas numato papildomas funkcijas ir pareigas institucijoms, be to, ženkliai augs asmenų, kuriems bus reikalinga užtikrinti apsaugą ir teikti pagalbą bei paslaugas, skaičius. Tačiau finansavimas nėra didinamas. Tokiu atveju bus sudėtinga užtikrinti apsaugą ir teikti pagalbą bei paslaugas vadovaujantis Įstatyme įvardintais principais.

Žiūrėti 9 algoritmą.